

DỰ ÁN GIẢM THIỂU Ô NHIỄM

Hỗ trợ Tác động tập thể tại Việt Nam

Giai đoạn II: Chuẩn bị thực hiện các sáng kiến

Nghiên cứu này nhằm cung cấp thông tin cho các nhà tài trợ và đối tác làm việc trong các dự án phát triển đang tìm hiểu cách tiếp cận tác động tập thể để hỗ trợ các bên liên quan tại địa phương xây dựng chương trình hành động, hướng tới các mục tiêu dài hạn.

Mục tiêu: Các tổ chức địa phương tự chủ trong dẫn dắt các sáng kiến tác động tập thể

Sự phát triển kinh tế và xã hội nhanh chóng tại Việt Nam đã dẫn tới những thách thức đáng kể về ô nhiễm môi trường, bao gồm tình trạng ô nhiễm không khí nghiêm trọng ở thành thị, ô nhiễm nước mặt và nước ngầm, cũng như ô nhiễm nhựa đại dương. Nhằm đáp ứng mong đợi của người dân Việt Nam về chất lượng môi trường, đặc biệt là không khí và nước, Chính phủ Việt Nam đã ban hành Luật Bảo vệ Môi trường 2020 và Kế hoạch Hành động Quốc gia liên quan đến chất lượng không khí, bảo tồn nước và ngăn chặn ô nhiễm nhựa. Đây là những vấn đề phức tạp và việc giải quyết những thách thức này đòi hỏi phải có sự hợp tác sâu rộng giữa nhà nước, doanh nghiệp, tổ chức phi chính phủ, tổ chức nghiên cứu khoa học và các nhóm cộng đồng.

Can thiệp: Xây dựng nền tảng để các tổ chức địa phương đảm nhận vai trò chủ đạo trong việc triển khai các sáng kiến tác động tập thể, đảm bảo tính bền vững và hòa nhập xã hội của các sáng kiến

Dự án Giảm thiểu ô nhiễm do USAID tài trợ và tổ chức Winrock International triển khai trong 5 năm, đang hỗ trợ các sáng kiến do tổ chức địa phương dẫn dắt nhằm giảm ô nhiễm môi trường tại Việt Nam thông qua cách tiếp cận tác động tập thể (TĐTT). Dự án này được triển khai qua ba giai đoạn: Giai đoạn Khám phá, Giai đoạn Chuẩn bị thực hiện, và Giai đoạn Thực hiện. Nghiên cứu này chia sẻ cách dự án đã xây dựng các quy trình nội bộ và công cụ cần thiết trong Giai đoạn Chuẩn bị thực hiện, đồng thời tạo cơ sở hợp tác chặt chẽ với các đối tác địa phương để triển khai hiệu quả các sáng kiến TĐTT.

Tác động tập thể là gì?

Tác động tập thể là cam kết của một nhóm các tác nhân trong xã hội đối với một chương trình hành động chung, nhằm giải quyết một vấn đề xã hội cụ thể, sử dụng một hình thức hợp tác có cấu trúc. Tác động tập thể bao gồm năm nhân tố chính:

- Một chương trình hành động chung phản ánh tầm nhìn chung đối với vấn đề cần thay đổi;
- Một hệ thống đo lường thống nhất để theo dõi tiến độ và đảm bảo tính giải trình;
- Các hoạt động hỗ trợ lẫn nhau phát huy thế mạnh của mỗi tổ chức;
- Truyền thông và thông tin liên tục, tập trung vào xây dựng lòng tin; và
- Hỗ trợ của một Tổ chức nòng cốt địa phương, dẫn dắt các hoạt động kết nối và hợp tác giữa các bên tham gia.

TẦM QUAN TRỌNG VÀ CÁC BƯỚC THỰC HIỆN

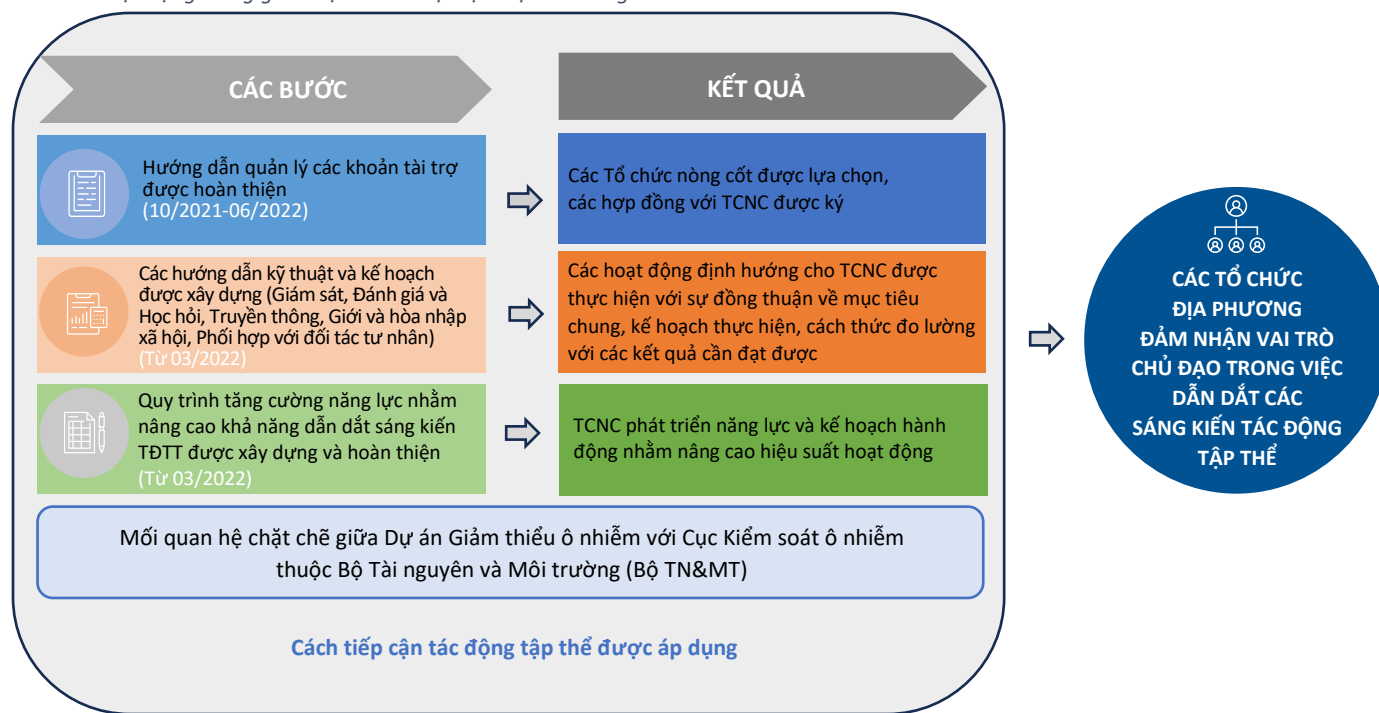
Vì sao Giai đoạn Chuẩn bị thực hiện cần thiết đối với sự thành công của các sáng kiến tác động tập thể?

Trong Giai đoạn Chuẩn bị thực hiện, dự án Giảm thiểu ô nhiễm đã lựa chọn các tổ chức phi chính phủ địa phương, được gọi là "tổ chức nòng cốt" (TCNC), để đảm nhận vai trò chủ đạo trong việc thực hiện các sáng kiến TĐTT. Do hầu hết các tổ chức này mới tham gia vào các dự án do USAID tài trợ và không có tổ chức nào quen thuộc với cách tiếp cận TĐTT, dự án Giảm thiểu ô nhiễm đã thiết kế và triển khai một quy trình tăng cường năng lực toàn diện nhằm tăng cường khả năng dẫn dắt sáng kiến TĐTT của TCNC.

Dự án Giảm thiểu ô nhiễm đã thực hiện các bước nào trong Giai đoạn Chuẩn bị thực hiện và kết quả đạt được?

Hình 1 tóm tắt các bước quan trọng mà dự án Giảm thiểu ô nhiễm đã thực hiện trong Giai đoạn Chuẩn bị thực hiện. Trong mỗi bước, dự án đã gặp những thách thức cụ thể và đã rút ra được những bài học kinh nghiệm, cũng như đưa ra được các giải pháp phù hợp dựa trên kinh nghiệm thực tế.

Hình 1: Các hoạt động trong giai đoạn Chuẩn bị thực hiện các sáng kiến

CÁC THÁCH THỨC VÀ GIẢI PHÁP

Quy trình trao tài trợ

Thách thức: Nhiều tổ chức phi chính phủ Việt Nam nộp đề xuất sáng kiến chưa nắm rõ quy trình xin tài trợ và thiếu các phương pháp cũng như kinh nghiệm cần thiết để chuẩn bị đề xuất đáp ứng được các tiêu chuẩn của nhà tài trợ quốc tế. Ngoài ra, TĐTT cũng là một cách tiếp cận mới đối với những tổ chức này. Trong quá trình chuẩn bị đề xuất, các tổ chức gặp một số khó khăn như xây dựng lý thuyết về sự thay đổi, xác định các chỉ số, các bên liên quan, áp dụng cách tiếp cận TĐTT trong hoạt động và lập ngân sách.

Giải pháp từ dự án: Để hỗ trợ các tổ chức địa phương chuẩn bị đề xuất, dự án đã thực hiện các buổi hội thảo để chia sẻ thông tin về cách tiếp cận TĐTT, tiêu chí đánh giá hồ sơ, và các chỉ số của dự án cần lưu ý, đồng thời giải đáp các câu hỏi liên quan đến việc chuẩn bị đề xuất. Những buổi chia sẻ này giúp các tổ chức hiểu rõ hơn về cách tiếp cận TĐTT và tập trung vào các yêu cầu cần thiết của hồ sơ mời nộp đề xuất. Dự án đã xác định được cách thức tuyển chọn phù hợp để mời nộp đề xuất dựa trên các chủ đề ô nhiễm môi trường được ưu tiên khác nhau. Quy trình Tuyển chọn hai giai đoạn (Annual Program Statement - APS) đã chứng minh hiệu quả trong việc xác định các tổ chức đủ khả năng để thực hiện các sáng kiến giảm thiểu chất thải nhựa và quản lý chất thải rắn do các giải pháp được đề xuất bởi các tổ chức địa phương tại Việt Nam cho vấn đề này khá đa dạng. Việc sàng lọc hồ sơ từ giai đoạn ý tưởng đã giúp tiết kiệm thời gian, công sức và chi phí cho cả bên nộp đơn và bên đánh giá. Đối với chủ đề ô nhiễm không khí do đốt mở, quy trình Đề nghị nộp đề xuất một giai đoạn (Request for Application - RFA) phù hợp khi mục tiêu của sáng kiến đã được xác định rõ và ít tổ chức có khả năng nộp đơn. Tài liệu xin tài trợ cũng chi tiết hơn, như bao gồm một mẫu ngân sách kèm theo ví dụ để giúp tổ chức nộp hồ sơ biết cách điền thông tin ngân sách. Với những tổ chức đã được lựa chọn vào danh sách ngắn, dự án sử dụng công cụ Đánh giá trước khi trao tài trợ để xác định các

thách thức có thể xảy ra trong hệ thống và quy trình của tổ chức này. Việc áp dụng nhiều cách thức khác nhau một cách linh hoạt đã giúp dự án lựa chọn thành công các tổ chức phi chính phủ để dẫn dắt các sáng kiến TĐTT.

Thực hành tốt – Quy trình quản lý tài trợ

Thông qua việc liên tục học hỏi và cải tiến, dự án đã thực hiện các biện pháp thích ứng để lựa chọn đơn vị nhận tài trợ, cụ thể là tùy từng chủ đề ô nhiễm khác nhau mà quy trình APS hai giai đoạn hoặc quy trình RFA một giai đoạn đã được áp dụng để trao tài trợ cho các tổ chức.

Kết quả: Dự án Giảm thiểu ô nhiễm đã thành công trong việc xác định và tài trợ cho các TCNC mà hầu hết trong số đó chưa từng nhận được nguồn tài trợ từ USAID.

Hỗ trợ TCNC về kỹ thuật

Thách thức: Vì hầu hết các TCNC trước đó chưa triển khai bất kỳ dự án nào được tài trợ bởi USAID, họ có những hạn chế trong việc nắm được các quy tắc và quy định của USAID. Họ cũng không quen thuộc với các cách tiếp cận liên quan đến Giới và Hoà nhập Xã hội (GESI), thúc đẩy sự tham gia của khối tư nhân (PSE), và truyền thông. Liên quan đến GESI, hầu như không có đề xuất sáng kiến nào đề cập đến GESI và không TCNC được trao tài trợ có kinh nghiệm phân tích hoặc thực hiện GESI. Hầu hết TCNC không có kinh nghiệm làm việc với doanh nghiệp. Về truyền thông, phần lớn TCNC chưa nắm rõ yêu cầu về thương hiệu của USAID và không có chiến lược truyền thông của tổ chức. Ngoài ra, đa số các TCNC đều chưa biết cách lập kế hoạch giám sát, đánh giá và học hỏi (MEL) với các chỉ số kết quả cụ thể.

Giải pháp từ dự án: Dự án đã xây dựng các hướng dẫn về GESI, PSE, Truyền thông để TCNC có thể sử dụng. Dự án sử dụng Chiến lược GESI để giúp TCNC hiểu cách lồng ghép GESI vào các hoạt động can thiệp và tạo ra một môi trường mang tính hòa nhập để các đối tác có

thể tham gia. Các TCNC được hướng dẫn sử dụng Bảng kiểm về GESI để dễ dàng hiểu và lồng ghép GESI vào các hoạt động cụ thể. Hướng dẫn PSE cũng giúp TCNC xây dựng kế hoạch hành động về PSE với các biện pháp ưu tiên được tích hợp một cách hài hòa vào kế hoạch hiện có. Kế hoạch này được dự kiến sẽ giúp TCNC có thể hợp tác với nhiều bên liên quan là doanh nghiệp trong các sáng kiến và từ đó góp phần vào sự bền vững của sáng kiến. Hướng dẫn truyền thông của dự án đã hỗ trợ TCNC xây dựng và thực hiện kế hoạch truyền thông để đạt được kết quả mong muốn. Bên cạnh đó, từng TCNC đã hoàn thành Kế hoạch MEL cho sáng kiến của mình với sự hướng dẫn và hỗ trợ từ nhóm Giảm thiểu ô nhiễm để giúp TCNC theo dõi kết quả sáng kiến.

Tất cả những hoạt động kỹ thuật này đã được dự án giới thiệu cho TCNC trong các buổi định hướng sau khi ký hợp đồng triển khai sáng kiến. Trong quá trình thực hiện sáng kiến, TCNC vẫn tiếp tục nhận được sự hỗ trợ kỹ thuật từ dự án khi cần thiết.

Thực hành tốt – Hỗ trợ Tổ chức nòng cốt về kỹ thuật

TCNC bắt đầu thực hiện sáng kiến với những hiểu biết còn hạn chế về quy tắc, quy định của USAID cũng như các cách tiếp cận TĐTT, do đó, việc thực hiện các hoạt động định hướng và hỗ trợ kỹ thuật về GESI, PSE, MEL, truyền thông đã chứng tỏ sự cần thiết và hiệu quả.

Kết quả: Các TCNC dần dần tích hợp các nội dung về GESI, PSE vào kế hoạch công việc và có thể thực hiện kế hoạch MEL và kế hoạch truyền thông.

Thách thức: Mỗi TCNC đều cần được hỗ trợ kỹ thuật theo nhu cầu riêng. Trong số đó, có TCNC có năng lực kỹ thuật tốt nhưng chưa vận hành thực sự hiệu quả, có tổ chức tìm kiếm các hướng dẫn mang tính chiến lược để phát triển và hợp tác với nhiều nhà tài trợ hơn. Các TCNC cũng có sự khác biệt về nguồn lực nhân sự và tài chính. Có hai TCNC là đại diện liên danh và quá trình trao đổi với đối tác liên danh nhằm ký kết được thỏa thuận liên danh đã tốn nhiều thời gian, làm ảnh hưởng đến tiến độ triển khai một số hoạt động. Đối với dự án, việc hỗ trợ cho TCNC có thể quản lý tốt thành viên liên danh là một thách thức bên cạnh việc hỗ trợ TCNC dẫn dắt sáng kiến thành công và đóng góp vào sự thay đổi mang tính hệ thống ở mức độ rộng lớn hơn cũng như tạo ra kết quả bền vững hơn.

Giải pháp từ dự án: Dự án Giảm thiểu ô nhiễm ưu tiên các hoạt động để hỗ trợ các TCNC cải thiện hiệu suất hoạt động của họ. Dự án đã nghiên cứu các công cụ của USAID và nhiều nhà tài trợ khác về đánh giá năng lực và tự xây dựng Hướng dẫn Quy trình Phát triển Năng lực và Bộ công cụ Đánh giá Năng lực cho TCNC. Bộ công cụ này có thể được áp dụng linh hoạt và tùy chỉnh để "phù hợp nhất" với mỗi TCNC, tùy thuộc vào nhu cầu và mong đợi của họ. Các chủ đề đánh giá bao gồm Quản lý Chương trình và Chuyên môn Kỹ thuật; Quản lý Tài chính; MEL; Truyền thông; GESI; và Văn hóa và Bền vững. Trong quá trình thực hiện hoạt động này, việc xây dựng niềm tin giữa các TCNC và đội ngũ cán bộ Giảm thiểu ô nhiễm là rất quan trọng để thông tin được chia sẻ đầy đủ và việc tăng cường năng lực được thực hiện hiệu quả.

Ảnh: Đại diện USAID, các sáng kiến thảo luận tại Hội thảo Đánh giá giữa kỳ 04/2023.
Nguồn: Dự án Giảm thiểu ô nhiễm

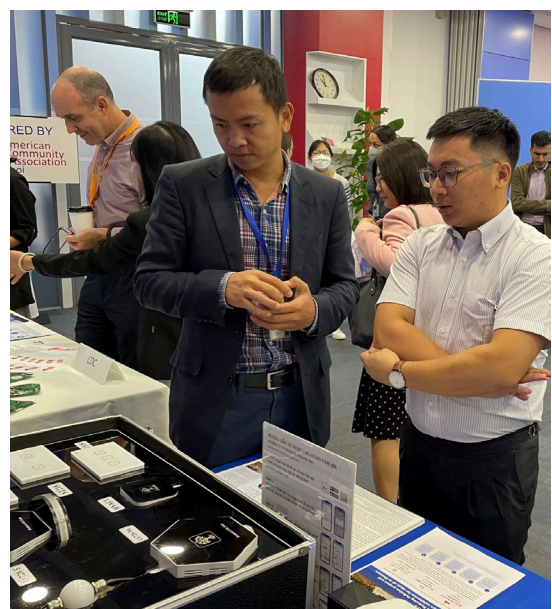
CÁC BÀI HỌC KHÁC

Để sáng kiến được phê duyệt ở cấp tỉnh, cần duy trì mối quan hệ chặt chẽ với các cơ quan nhà nước

TCNC gặp một số khó khăn khi xác định thủ tục và quy trình xin phê duyệt hoạt động sáng kiến từ cơ quan nhà nước cấp tỉnh; điều này khiến cho việc xin phê duyệt bị chậm. Bên cạnh đó, các hoạt động tái cấu trúc của Bộ TN&MT, cơ quan chủ quản của dự án cũng khiến cho việc trao đổi, phối hợp các hoạt động với Bộ TN&MT có những khó khăn và chậm trễ nhất định. Để vượt qua những khó khăn này, dự án Giảm thiểu ô nhiễm và TCNC đã cùng hợp tác chặt chẽ với Bộ TN&MT, thực hiện theo các hướng dẫn của các cơ quan nhà nước cấp tỉnh để đảm bảo sáng kiến được phê duyệt. Bên cạnh đó, để thực hiện hoạt động hỗ trợ kỹ thuật cho Bộ TN&MT theo kế hoạch, dự án đã điều chỉnh lại các hoạt động này để đáp ứng đúng các nhu cầu và ưu tiên của Bộ TN&MT. Điều này cũng bao gồm cả việc trao đổi rõ ràng và nhất quán với Cục Kiểm soát ô nhiễm và USAID về những kỳ vọng của hai bên đối với dự án.

Cần thời gian và nỗ lực để thành viên dự án và sáng kiến nắm vững cách tiếp cận tác động tập thể và áp dụng cách tiếp cận này trong các hoạt động của sáng kiến.

Nhân viên mới của dự án và thành viên của các TCNC đều cần thời gian để nắm vững cách tiếp cận TĐTT, từ đó tự tin hơn khi phối hợp với đối tác trong việc áp dụng cách tiếp cận này. Dự án đã thực hiện các buổi chia sẻ về cách tiếp cận TĐTT cho các tổ chức nộp đề xuất để tham gia sáng kiến. Sau khi TCNC được lựa chọn, dự án đã áp dụng cách tiếp cận TĐTT vào các hoạt động cụ thể với các TCNC, bao gồm việc xây dựng cơ chế trao đổi giữa các thành viên của sáng kiến, cùng thiết kế các chương trình hợp, tham khảo ý kiến TCNC trước khi đưa ra quyết định, thảo luận về các chỉ số mục tiêu, chỉ tiêu và đo lường kết quả của sáng kiến. Cán bộ Giảm thiểu ô nhiễm đã nỗ lực trong việc nắm bắt cách tiếp cận TĐTT để cùng TCNC áp dụng một cách hiệu quả nhất cách tiếp cận này vào các hoạt động can thiệp. Bên cạnh đó, dự án cũng đã hỗ trợ TCNC tạo dựng mối quan hệ và đạt được sự cam kết của các bên liên quan thông qua các hoạt động học hỏi và các kênh trao đổi thông tin thường xuyên.

Ảnh từ trên xuống:

1. Từ phải sang trái: Bà Samantha Power, Tổng Giám đốc USAID; ông Nguyễn Đức Dương, Trưởng nhóm Môi trường và Phát triển đối tác địa phương và ông Hoàng Văn Thứ, Cục trưởng Cục Kiểm soát ô nhiễm – Bộ Tài nguyên và Môi trường trong chuyến thăm VECA – một doanh nghiệp khởi nghiệp, sử dụng công nghệ để thu gom chất thải tại TP. Hồ Chí Minh.

Nguồn: USAID

2. Đại diện DL Corp giới thiệu các thiết bị quan trắc không khí tới khách tham quan Triển lãm Không khí do Đại sứ quán Hoa Kỳ tổ chức.

Nguồn: Dự án Giảm thiểu ô nhiễm

3. Đại diện CHERAD giới thiệu sáng kiến với Lãnh sự ba nước Mỹ, Úc và Nhật Bản tại Đại học Cần Thơ

Nguồn: Đại học Cần Thơ